

ברייטא - חלוט ואשישה

בענין המצה שבה יוצאים ידי חובה:

הגמרא מביאה ברייתא שדורשת מ'לחם עוני' להוציא חלוט ואשישה.

אבל לא צריך דווקא פת הדראה, אלא אפשר אפילו מצתו של שלמה. *הרב הסביר שחידשו שלחם עוני מגדיר את הלחם עצמו, ולא מדובר דווקא בלחם של עניים.

שאלה: האם ר' יוסי הגלילי מהעמוד הקודם חולק על זה? **תשובה (שלי):** יכול להיות שר"ג מודה בכללי ללימוד שפוסל מצה עשירה ווודאי שאולי הוא מסכים לכל מה שנאמר אצלינו. כי הרי גם ר' עקיבא שם דרש גם מ'עוני' וגם מ'עני' ולא כתוב שם מה ר"ג לומד מ'עני'.

הדראה

הרמב"ם והשו"ע הסבירו שפת הדראה זה פת שנאפתה בקליפה שלה (סובין ומורסן). אבל פת שעשויה מקליפות בלבד לא נחשבת לחם. **הרא"ש** הבין שכך גם דעת **הרי"ף**. הרב אומר שזו פת קיבר - פת של עניים.

אבל **הרי"ף** כותב 'פת סובין' ולכן אפשרי להבין שפת **שכולה** סובין היא בסדר. גם **רש"י** כותב 'ניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר' - **הר"ן** הבין **מרש"י** שהוא סובר כמו פשוטות הרי"ף שפת שעשויה רק מפסולת כשרה.

ערוך השולחן מציע בשיטות רש"י ורי"ף שהם גם פוסלים פת שעשויה כולה מקליפות, ומתירים רק פת שמרובה בקליפות. כי קשה להסביר אותם בפשוטם כי פת שעשויה רק מפסולת לא נקראת לחם כלל ולא ראוי למאכל אדם.

*משמע מערוך השולחן **שחודש** שאפשר לאכול גם פת הדראה, אבל חשוב לשים לב שלפי הגמרא זה לא חידוש. אפילו הייתה ה"א שנצא יד"ח רק בפת הדראה, ורק למסקנה יוצאים גם במצה רגילה. וראה את **הסוגייה מחר** שהיא אולי מקור לשיטת ערוה"ש.

*רש"י כותב גם פת קיבר, לכאורה פת קיברא זה מושג נפוץ שלא סביר שדיבר על מקרה רחוק כל-כך של פת שעשויה כולה מקליפות. אבל אולי כשרש"י כותב פת קיבר וכשהטור כותב פת קיבר הם לא מתכוונים לאותה דבר אבל אז רש"י צריך להיות עקבי בכל פעם שזה מופיע, ואולי הוא סתם נקט לשון של פת קיבר.

אשישה

רש"י מסביר שהיא גלוסקא גדולה. (הכוונה פת רחבה, כי פת עבה זה דין אחר).
הגאונים (מופיע בשם רב האי גאון ואולי הרמב"ם) הסבירו שאשישה זה סוג של חלוט - מבושל בשמן.

לפי רש"י יש שתי ענפים של לחם עוני: מצד הצורה ומצד תהליך ההכנה. לפי רב האי גאון לחם עוני זה רק מצד תהליך ההכנה.

הגמרא מביאה הוכחה לכך שאשישה זה לשון חשיבות מהפסוק של דוד המלך שחילק אשישות, לפי דרבי רב חנן בר אבא שהסביר שאשישה זה אחד מששה באיפה יש הוכחה. לפי שמואל שהסביר שאשישה זה מלשון יין אין הוכחה. (לא מוכרח).

לכאורה מהגמרא יש הוכחה לשיטת רש"י, כיון שלפי רב חנן בר אבא מדובר על שיעור גדול. אבל לא מוכרח, כי לא שאלו 'מאי אשישה?' אלא מניין שאשישה זה לשון חשיבות. ולכן בכל מקרה נלמד מהפסוק שאשישה זה לשון של דבר חשוב, גם אם זה קמח מבושל ביין ושמן. היה גם אפשר ללמוד משמואל כשיטת הגאונים, אם אשישה זה לשון של יין יכול להיות שבהקשר הברייטא מדובר על מצה שטוגנה ביין, אבל לא נלענ"ד. יכול להיות שזה הבסיס של רב האי גאון שסובר כמו שמואל. אבל לא נלענ"ד.

ההתלבטות האם מדברי רב חנן בר אבא יש הוכחה שמדובר בפת מרובה עולה ברקע **בביאור הלכה**. הוא מתלבט האם אסור דווקא שיטת איפה - ולומדים מרב חנן את השיעור, או בכל דבר רחב יותר מהרגיל - ולומדים מרב חנן רק את החשיבות. הוא נוטה לומר מהראשונים שסוברים אשישה=גדולה שלא דווקא שיטת איפה, אבל הוא נוטה גם לראשונים שהסבירו אשישה=מבושל בשמן.

הדברים הגיוניים אבל לא מוסברים מספיק - שווה להתעכב!

רמ"א - טוב לכתחילה לא לעשות את הפת רחבה מדי, דהוי כאשישה. **ערוה"ש** תמה מדוע הרמ"א מתנסח בקלות כזו, ומדוע כל הפוסקים לא הביאו דין זה, ומסיק שמצד הדין אסור ללוש יותר משיעור חלה (חמשת רובעי הקב) ולכן בכל מקרה לא מגיעים לגודל של שיטת איפה שבו לא יוצאים יד"ח מעיקר הדין, ולכן רק לליל הסדר עדיף לעשות לא גדול במיוחד.

על חלוט נדבר מחר.

ברייטא - פת עבה

יש מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מותר לאפות פת עבה בפסח. הגמרא שואלת כמה פת עבה ורב הונא עונה פתח - נלמד מלחם הפנים. רבי יוסף מקשה שלחם הפנים הוא מיוחד בגלל כמה סיבות (זריזין, תנור חם, פת עמילה, עצים יבשים, תנור מתכת). *מעניין שהגמרא יוצאת מנקודת הנחה שפת עבה זה בעובי, ולכן היא ישר שואלת 'כמה?'. זה הגיוני כי אחר כך הגמרא מאריכה להסביר מדוע לפי ההסבר של פת מרובה קראנו לזה פת עבה, משמע שזה לא פשוט בלשון.

פת מרובה

רב יוסף מסיק שמדובר באפיית הרבה פיתים, שאסורה מצד טרחת יום טוב. נקרא פת עבה כי: א. בלישה הבצק עבה ו. במקום התנא קרו לכך פת עבה.

שואלים מה קשור דווקא פסח, ועונים שהוא הדין בכל ימים טובים, והתנא פשוט היה סמוך לפסח.

מחלוקת בית הלל ובית שמאי

בעל המאור ורש"י - הם נחלקו בדברי רשב"ג, האם מותר למלא תנור יותר מכדי הצורך כדי שהלחמים יאפו יפה. מקשים על הסבר זה שהיו צריכים להתייחס לכך שזו אותה מחלוקת.

ר"ן + רמב"ן - הם נחלקו האם גם בכדי הצורך, מותר לאפות בבת אחת או בזה אחר זה. הסיבה לאסור היא שאם נטריח אותו לאפות בזה אחר זה הוא בטוח לא יבוא לאפות יותר מכדי צורכו כי זה יגרור הרבה טורח, בית הלל לא מעוניינים לאסור בשביל הטעם הזה. ***ריטב"א** - אפשר אולי להבין בריטב"א שלפי בית שמאי גם לא יוכל לאפות בזה אחר זה, לא בטוח שזו כוונתו.

לישה או אפייה?

הרי"ף כותב שהלכה כבית הלל. בכל מקרה **בפסח** למדנו מדברי רב(א) שאסור **ללוש ולאפות** יותר משיעור חלה (חמישה רובעים קמח ועוד) גם בלי קשר לטרחת יום טוב.

דברים אלו קשים כיון שבית הלל ובית שמאי ודאי נחלקו גם בפסח. אז אם כולם מודים שבפסח אסור מה המחלוקת בפסח?

בעל המאור

מקשה את הקושייה לעיל. הוא מסביר בדעת עצמו שבפסח אסור רק ללוש יותר משיעור חלה ומותר לאפות. כשבית הלל התירו בפסח הם התירו דווקא לאפות ולא ללוש. המחלוקת היא האם מותר לאפות בפסח.

ראב"ד

מתרץ את הרי"ף שכוונתו שפוסקים את בית הלל באופן כללי, אבל בפסח לא פוסקים כמו בית הלל אלא מחמירים כמו רב(א). מחלוקת בית הלל ובית שמאי היא על לישה ואפייה גם בפסח, אבל לא פוסקים כמותם. יכול להיות שהוא אוסר בפסח גם אפייה וגם לישה, ויכול להיות שכמו הדין של בעל המאור הוא אוסר רק לישה.

רמב"ן (כמו בעל המאור - אבל ברי"ף)

מסביר את דברי בעל המאור ברי"ף עצמו. הרי"ף שאמר שאסור לאפות לא התכוון דווקא, אלא התכוון ללוש ולהגיע לאפייה. אבל באמת אם לשו בנפרד ואז רוצים לאפות ביחד אין בעייה. במקרה הזה בית הלל התירו בפסח ובית שמאי אסרו בפסח, והלכה כבית הלל.

פת עבה - מאי הוה עלה?

דחינו את הסבר רב הונא במחלוקת בית הלל ובית שמאי.

לכאורה דחינו את זה שבית הלל מתירים טפח, ואז יוצא שכולם אוסרים טפח. הב"י תמה מדוע הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש לא פסקו שפת טפח אסורה (הוא באמת פוסק **בשו"ע** שאסור לאפות פת טפח). הב"ח (לא ראיתי בפנים) אמר שאין כאן חידוש כי כל הדבר תלוי החמצה, אז אין מה לפסוק בנושא.

ריטב"א - רב יוסף דחה דברי רב הונא, ולא ניסה להעמיד את מחלוקת ב"ה וב"ש בשיעור פחות מטפח, כי רב יוסף סבר שכל דבר עבה יותר מהרגיל אסור (יותר מן הנהוג = מה שקורים לו עבה ; זה הפשט לענ"ד בפת עבה).

מאירי - מותר לעשות עד טפח (לא כולל).

מאי איריא פסח?

תוספות מציינים שלא תירצנו בערבי פסחים ש'האי תנא בפסח קאי' אחרי ששאלנו 'מאי איריא פסח אפילו שבת נמי', כי התנא תמיד נמצא סמוך לשבת ולכן אמור להזכיר גם את דיני שבת אם הם רלוונטיים. יוצא שהדינים שהתנא אמור להזכיר לא קשורים **לנושא** אלא קשורים **לזמן**.

*יש מחלוקת רלב"ג רמב"ם האם לחם הפנים היה טפח.